

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

PhDr. Petra BESEDOVÁ, Ph.D.

Habilitační práce

Korelace hudby a cizích jazyků v procesu učení: Tři kognitivní studie

Oponent

doc. PhDr. Martin LACHOUT, Ph.D.

**Pracoviště opONENTA,
institute**

Katedra germanistiky, Filozofická fakulta Univerzity
Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Text posudku

Aktuálnost námětu

Habilitační práce kolegyně Besedové nazvaná „Korelace hudby a cizích jazyků v procesu učení: Tři kognitivní studie“ představuje modifikaci autorkou již dříve publikovaných příspěvků, které ve své habilitační práci vzájemně propojila a doplnila o širší teoretický základ.

Autorkou zvolené téma sice není tématem zcela novým a dosud nepopsaným, nesporným kladem předložené habilitační práce je však skutečnost, že se podobnému tématu v odborných kruzích oboru lingvodidaktiky doposud nikdo nevěnoval do takové míry, jako právě habilitantka. V české didaktice cizích jazyků se jistě jedná o téma inovativní.

Znalost a ovládnutí alespoň jednoho, ideálně dvou cizích jazyků vedle jazyka mateřského (srov. doporučení EK 1+2) je pro dnešního Evropana, a nejen pro něho, nezbytnou výbavou pro jeho fungování ve stále více globalizujícím se světě. Proto je třeba veškeré snahy vedoucí k zefektivnění výuky cizích jazyků v rámci institucionálního vzdělávání náležitě ocenit.

Za jeden z přínosů pro didaktiku cizích jazyků lze bezesporu považovat i předloženou habilitační práci Petry Besedové, zejména pak její vlastní pečlivě provedený výzkum.

Autorkou zpracované téma tak považuji za aktuální.

Přístup k řešení a zasazení problematiky do odborného (vč. mezinárodního) kontextu

Práce Petry Besedové o celkovém rozsahu 243 stran včetně resumé v angličtině, seznamu literatury, seznamu obrázků, tabulek, použitých zkratk a příloh, v nichž čtenář nalezne nejen ukázky dotazníků, ale třeba i ukázkou formuláře pro informovaný souhlas nebo Vyjádření se etické komise k výzkumu, představuje, jak jsem již zmínil, modifikaci autorčiných tří dílčích v minulosti publikovaných studií (1. University Teachers' Recognition Of The Melody Of Unknown Foreign Languages¹, 2. Foreign Language Perception Of University Teachers Of Music And Foreign Languages² a 3. Correlation Of Memorial Learning In Foreign Languages and Music³).

¹ ICEEPSY 2020 - 11th International Conference on Education and Educational Psychology.
DOI: [10.15405/epiceepsy.20111.12](https://doi.org/10.15405/epiceepsy.20111.12)

² ICEEPSY 2020 - 11th International Conference on Education and Educational Psychology.
DOI: [10.15405/epiceepsy.20111.16](https://doi.org/10.15405/epiceepsy.20111.16)

³ ICEEPSY 2019 - 10th International Conference on Education and Educational Psychology.
DOI: [10.15405/epsbs.2019.11.26](https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.11.26)

V úvodní části autorka po představení celkové struktury práce prezentuje 5 cílů své práce, jakož i její celkový význam. Ve druhé kapitole seznamuje čtenáře s metodologií a designem výzkumu. Zde uvádí dvě hlavní klíčové výzkumné otázky celé práce, následně pak ke každé ze studií formuluje dílčí výzkumné otázky a hypotézy. V případě první studie se jedná o jednu VO a čtyři H, u druhé studie o jednu VO a devět H (!), taktéž u studie číslo 3.

V subkapitolách 2.4 až 2.7 kolegyně Besedová detailně popisuje jednotlivé fáze výzkumu, jeho účel a průběh i statistické vyhodnocení dat. Pro vyhodnocení získaných dat autorka zvolila metodu statistických výpočtů pomocí neparametrických testů (dominantně Mann-Whitneyův test).

Čtenářsky příjemné jsou odkazy na audionahrávky, s nimiž kolegyně ve svém výzkumu pracovala, a to v podobě QR kódů uvedených přímo v těle práce.

Kapitola 3 je věnována vývoji a aktuálnímu stavu poznání zkoumané problematiky.

Jednotlivým studiím se pak autorka věnuje v kapitolách 4 až 6. V úvodu každé z nich habilitantka definuje sledovaný jev (paměť, vnímání, kognitivní učení) a uvádí jej v širších teoretických souvislostech, které jsou dle mého soudu někdy s ohledem na tematiku práce až zbytečně podrobné, a ne vždy mají přímý a vztah ke zkoumanému problému. Tím poněkud ztěžují orientaci v textu. Následuje zopakování výzkumných otázek a hypotéz, teoretická východiska pro stanovení hypotéz, prezentace výsledků s komentáři a závěrečná diskuze.

Posledními třemi kapitolami práce jsou kapitola sedmá „Limity výzkumu a jednotlivých studií“, osmá s názvem „Didakticko-metodická doporučení pro zařazování hudby do didaktiky cizích jazyků“ a devátá pojmenovaná jako „Diskuze a závěry“.

Ze samotného textu předložené práce je evidentní, že kolegyně Besedová přistoupila ke svým výzkumům, jejich realizaci, zpracování a následně i vyhodnocení velmi svědomitě, což se pozitivně odráží v celkové kvalitě práce.

Použitá metodologie

Hlavní cílem habilitantčina výzkumu bylo nalézt kauzální vztahy mezi hudbou a učením se (cizím) jazykům. Pro realizaci svého výzkumu zvolila autorka, jak sama uvádí na straně 26, kombinaci quasi-experimentu v podobě cizojazyčného paměťového poslechového testu a dotazníkového šetření, které v celém výzkumu převažovalo.

Na straně 21 kolegyně Besedová uvádí, že pro svůj výzkum použije kvantitativní metody, na straně 36, pak uvádí, že se bude jednat jak o kvantitativní, tak i kvalitativní výzkum. Panuje zde tedy jistá nejednotnost v metodologii.

Pro statistické vyhodnocení získaných dat použila autorka nejprve Kolmogorov-Smirnovova testu (autorka uvádí v práci jméno chybně), protože však data nevykazovala normální rozložení, použila pro jejich vyhodnocení tzv. Mann-Whitneyova testu, její přístup k prezentaci výsledků byl interpretativní.

Patrný je na první pohled jistý nepoměr mezi vybranými respondenty/kami. Autorka testovala celkem 316 respondentů/ek, z toho 101 respondentů/ek bylo z gymnázií, 215 pak ze základních škol.

V **první studii** kolegyně Besedová zkoumala význam paměti při rekognici jazykového materiálu u žáků ZŠ (7. až 9. ročník) a víceletých gymnázií (sekunda až kvarta) za a) bez/ s hudebním vzděláním, za b) u bilingvistů a monolingvistů a za c) u dívek a chlapců.

Z celkových 4 hypotéz a dvou subhypotéz se kolegyni podařily verifikovat 4 hypotézy H1 až H4) a jedna subhypotéza (H 1.1), jednu subhypotézu (H1.2) musela na základě statistických výpočtů zamítnout.

K tomuto bodu bych však dovolil uvést několik poznámek. Na straně 75 u H1 habilitantka uvádí, citují: „Naši domněnku jsme odůvodnili faktem, že míra úspěšnosti v rekognici neznámého cizojazyčného materiálu bude souviset s mírou inteligence [...]“. Podobné tvrzení se vyskytuje také na str. 83, na straně 156: „V hypotézách H_{ku2} , H_{ku3} a H_{ku4} se domníváme,

že žáci vykazující vyšší míru inteligenčního koeficientu, vykazují zároveň i kladnější vztah k učení se cizím jazykům.“ Podobně i na straně 158, 175.

Rád bych se na tomto místě habilitantky zeptal, na základě jakých výzkumných dat predikuje, že jsou žáci/žákyně ZŠ méně inteligentní než žáci/žákyně gymnázií. Jak habilitantka konkrétně zjišťovala míru inteligence u žáků/žákyň základní školy a u žáků/žákyň víceletých gymnázií?

Dotaz bych měl rovněž k H_p2 s tvrzením „Bilingvní děti jsou stejně úspěšné jako monolingvní“, přičemž se opět jednalo o komparaci výsledků rekognice jazykového materiálů.

Do výzkumu bylo zapojeno, jak již zaznělo, celkem 316 respondentů, z nichž pouhých devět bylo dle vlastních slov autorky bilingvních. Nikde v práci se však čtenář nedozví, o jaký typ bilingvismu se jednalo. Chtěl bych se proto autorky dotázat, zda mají výsledky této hypotézy nějakou validitu, když se jednalo o poměr 307 monolingvistů ku 9 bilingvistům?

Ve své **druhé studii** se Petra Besedová věnovala korelaci cíleného muzikálního vzdělání s vnímáním cizích jazyků. Z původně sedmi stanovených hypotéz se kolegyni podařilo verifikovat hypotézu číslo 1, 4 a 6, ostatní (H 2, 3, 5 a 7) musely být na základě zjištěných výzkumných dat falzifikovány.

Také k této studii bych si dovolil položit několik otázek. Na straně 126 u H_v2 autorka píše: „Při stanovení hypotézy jsme vycházeli z faktu, že na víceletých gymnáziích je míra frekvence a intenzita výuky cizích jazyků vyšší než na základních školách.“ Zajímalo by mne, jak autorka ověřovala hodinovou dotaci v jednotlivých školách, popř. na základě čeho habilitantka posuzovala intenzitu výuky cizích jazyků na vybraných základních školách a víceletých gymnáziích?

Na straně 128 u H_v5 nalezneme následující habilitantčin výrok: „Zde se domníváme, že velký vliv na testování měl jednak výběr jazyků a osobnost mluvčího.“ Podobně i na straně 129 u H_v6 (vnímání germánských jazyků na konkrétním příkladu švédštiny u žáků s/bez hudebního vzdělání): „I v tomto případě se lze domnívat, že individuální postoj mluvčího, jeho věk a vzdělání v oborech lingvistika a pedagogika sehrávají významnou roli v percepci jazyka. Dovolil bych se mít drobnou poznámku. Jsem totiž toho názoru, že na výsledky u těchto hypotéz mají zásadní vliv kognitivní schopnosti samotných posluchačů, nikoli mluvčí jednotlivých jazyků.“

Ve **třetí studii** zaměřené na vztah mezi hudbou a výukou cizích jazyků v procesu tzv. kognitivního učení kolegyně Besedová formulovala celkem 9 hypotéz, které se pokusila verifikovat či falzifikovat na základě výzkumných dat. Potvrzeny byly hypotézy 2, 3, 8 a 9, zamítnuty pak byly hypotézy 1, 4, 5, 6 a 7.

I v případě této studie bych se dovolil autorky zeptat na několik tvrzení uvedených v její práci. U H_{ku}7, která zněla: „Žáci s cíleným hudebním vzděláváním si hudbu pouštějí méně často, aby se cíleně aktivně učili cizí jazyk než žáci bez hudebního vzdělávání“, habilitantka na straně 168 konstatuje, že: „Z porovnání obou hodnot je zřejmé, že skupina ZU + GU si hudbu pouští pro aktivní učení častěji [...]“. Toto tvrzení se však bude, dle mého soudu, vztahovat pouze na angličtinu. Jak autorka ověřovala v jakém jazyce žáci/žákyně hudbu poslouchají? Používají respondenti hudbu za účelem učení se také v jiných jazycích? Osobně vidím rozdíly mezi poslechem hudby anglofonní provenience a hudby s německým nebo ruským textem.

Do ověřování H_{ku}9 na straně 170-171 se zněním: „Výběr písní, které poslouchají dívky a chlapci závisí na tom, v jakém cizím jazyce jsou slova písně. Rozdíl mezi dívkami a chlapci není v tomto případě významný“, zařadila autorka také jazyky turecký, čínský, malajský, vietnamský, japonský a maďarský. Prosil bych kolegyni Besedovou o konkrétní odpověď na otázku, jaký měla pro volbu těchto jazyků důvod? Jakou sehrály tyto jazyky pro celkové vyznění výzkumu roli?

Poznámku bych měl rovněž k habilitantčině domněnce na straně 175 H_{ku}2: „Domníváme se, že na výsledku se podílelo nejen vyšší inteligenční skóre, ale i vnitřní motivace těchto respondentů. Zřejmé jsou patrně i rozdílné studijní aspirace jedinců tohoto věku.“ Troufnu si poznamenat, že se může jednat o poněkud zavádějící tvrzení. Mnozí žáci 9. tříd jsou podle mne motivováni pro další studium výrazně více, neboť mají cíl dostat na vybrané střední školy. Zatímco žáci/žákyně kvarty víceletých gymnázií již byli přijati a aktuální motivace pro studium není tak vysoká.

Dotaz k výroku na straně 176 H_{ku}4: „Předpokládáme, že další rozdíl mezi oběma námi sledovanými skupinami bude zřejmě v používání odlišných stylů a strategií učení se cizím jazykům, což souvisí s jinými studijními aspiracemi obou skupin.“ V čem konkrétně se liší učební strategie žáků ZŠ a žáků na nižším stupni gymnázia? Jakým způsobem je autorka v praxi ověřovala?

Považuji za škodu věci, že se habilitantka nepokusila u jednotlivých výsledků, jež interpretovala, navrhnout i konkrétní způsob jejich aplikace do reálné vyučovací praxe cizích jazyků. Prezentované výsledky by pak byly pro čtenáře jistě daleko lépe uchopitelné.

Nějaké autorčiny návrhy nalezneme sice v osmé kapitole, jsem však toho názoru, že jsou uvedená doporučení formulována velmi obecně, osměluji se použít snad i výrazu naivně.

Na straně 189 autorka prezentuje pomocí obr. 51, který představuje dle mého svým charakterem spíše graf, některé možnosti využití hudby ve výuce cizích jazyků.

Požádal bych kolegyni Besedovou o objasnění toho, jak se hudba konkrétně uplatňuje například v transformačních gramatických cvičeních, jako příklad kolegyně uvádí transformaci aktivum ⇔ pasivum, nebo v hledání gramatických konstrukcí, jak u dovednosti poslechu s porozuměním při seřazování částí psaného textu, jak u dovednosti čtení s porozuměním při rozlišování mezi detailním, selektivním a globálním čtením nebo u dovednosti mluveného projevu při spontánním mluveném projevu s popisem vlastních zážitků, které habilitantka uvádí jako jednu z možností atd.

Kvalita, správnost a původnost dosažených výsledků

Výzkum habilitantky Petry Besedové je originální, kvalitně zpracovaný i vyhodnocený a prezentuje autorčina původní data i myšlenky. Teoretické přístupy jsou vhodně propojeny s empirickou částí práce. Za problematický považuji, jak zaznělo výše, konkrétní odraz výsledků předložené práce v reálné učební praxi výuky cizích jazyků.

Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi

Přínos práce spatřuji zejména pro oblast didaktiky cizích jazyků, v níž se Petra Besedová habilituje. Jednotlivé výsledky práce se mohou jistě dobře uplatnit v oborových didaktikách jednotlivých v českých školách vyučovaných jazyků a mohou přispět k zatraktivnění jejich výuky. Detailní dopracování by si ale jistě ještě zasloužila kapitola s názvem „Didakticko-metodická doporučení pro zařazování hudby do výuky cizích jazyků“.

Formální úprava a jazyková úroveň práce

V práci se vyskytují místy překlepy či gramatické chyby (např. v seznamu literatury, s. 89 [...] která * zabývá auditivní percepcí cizího jazyka [...], chybí reflexivní zájmeno, s. 102 *který, *emotivní, s. 107 *materiál, 109 *gestaltismus, s. 130 „Jako možnou praktickou konsekvenci pro didaktiku cizího jazyka spatřujeme v tom [...]“ aj.), v seznamu literatury chybí zdroje, s nimiž autorka pracovala v samotném textu práce (téměř u všech použitých citátů, dále např. s. 69 Ebbinghaus, Barlet, s. 89 u definice percepce, s. 93 Sternbergova definice, s. 97 Selfridge, Ehrenfels, s. 111 Adams, s. 156 Thurstone, Spearman atd.), nebo chybí u některých citačních údajů konkrétní strany, na nichž lze danou pasáž nalézt (mj. s. 44 The Brain Basis [...], nebo naopak autor/ka, např. na s. 39 u publikace „Hudba ve výuce cizích jazyků“, grafy jsou označovány za obrázky apod.

Některé formulace/tvrzení by byly bývaly zasloužily důkladnější revizi (např. s. 39 Lozanov byl především lékař, s. 40 „[...] mentální kapacitu, kterou máme, využíváme tak na 5-10%“, jedná se o často uváděnou nepravdu, s. 69 [...] byla definována mnoha různými způsoby [...] emocionální znalosti [...], nejedná se spíše o emocionální zralost? Dále s. 63 striktní dichotomické dělení mozku s ohledem na jeho funkce je v současnosti překonáno, s. 65 „[...] aby se nový sémantický kód integroval do stávajícího mentálního lexikonu [...]“, existuje něco jako sémantika hudby a mentální lexikon pro hudbu? Strana. 70 „[...] lékařů (Kulišťák, Koukolík [...]“, Kulišťák není lékař, s. 132 „Schopnost učit se cizímu jazyku patří mezi základní cizojazyčné schopnosti [...]“, redundantní výrok, s. 146 „Všichni účastníci cizojazyčného edukačního procesu by se měli zabývat nejen poznávacími procesy [...]“, týká se to tedy i žáků samotných? Proč prosím? Na straně 184 autorka uvádí, že získaná data mohla být ovlivněna vnitřními stavy probandů, tj. jejich aktuálním naladěním a momentální náladou. Je v tom rozdíl? V dotazníku pro respondenty lze nalézt položku 1/3 s poněkud zavádějící formulací „Při poslechu hudby v cizím jazyce, tj. v jazyce, kterému dokážu rozumět (1. prs. sing. – poz. oponenta), je pro Tebe (2. prs. sing. – pozn. oponenta) důležitější melodie nebo slova [...]“ atd. Na některých místech se habilitantka dopouští terminologických nepřesností, jako např. s. 100 učení se mateřskému jazyku, s. 189 jazykové dovednosti a prostředky.

Rád bych ale podotkl, že zde tento výčet rozhodně neuvádím proto, abych poukázal na nízkou kvalitu práce, práce je psána v duchu vědeckého stylu a s ohledem na její rozsah jsou shora uvedené výtky omluvitelné. Uvedené má sloužit pouze pro potřeby autorky v případě, že by zamýšlela práci zveřejnit v některém z vydavatelství.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

1. Viz jednotlivé otázky v samotném textu posudku.
2. Autorka formulovala v empirické části práce výsledky svého bádání. Prosil bych však habilitantku, aby uvedla k výsledkům každé ze studií alespoň 5 zcela konkrétních příkladů jejich aplikace/využití v reálné pedagogické praxi při výuce cizích jazyků.
3. Jak byla zajištěna objektivita, reliabilita a validita celého výzkumu?

Závěr

Habilitační práce PhDr. Petry BESEDOVÉ, Ph.D., *Korelace hudby a cizích jazyků v procesu učení: Tři kognitivní studie* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Didaktika cizího jazyka.